

RASKORTET

I dokumentären *Raskortet* — en film om att vara svart i Sverige, kommer nio svenskar med egna erfarenheter av rasism till tals. Ur det personliga utkristalliserar ett mönster av fördomar, rasism och intolerans som många gånger förnekats, förträngt eller glömts bort.

Vi lever på 2000-talet och ett barn kan ändå utbrista "hur blir man så där svart" eller en arbetskollega kan yttra att han inte har något emot negrer. "Jag tycker alla skulle ha en hemma." Detta är vardagen som personerna i filmen funderar över hur de ska förhålla sig till. Om de alltid måste hålla garden uppe. Och hur kommer vi tillrätta med rasismen? Genom att förneka den eller konfrontera den? *Raskortet* reser brinnande aktuella frågor och uppmanar till samtal?

Handling:

Filmaren Osmond Karim har begett sig ut med sin kamera för att intervjua nio svenskar om deras upplevelser av rasism. Samtalen löper parallellt och visar sig ha både beröringspunkter och olikheter. Från en uppväxt där de sågs som annorlunda och där deras självbild grundlades, till deras vardag idag med unika erfarenheter, perspektiv och strategier.

Författaren *Oivvio Polite* har landat i att kalla sig svart. Men han menar att vi hela tiden måste rannsaka oss själva och vårt språkbruk. Vi behöver vara uppmärksamma på hur hårt nedvärderande avbildningar av svarta sitter, och hur lättvindigt vi låter dem leva vidare. Om vi bara lyfter fram de extrema yttringarna av rasism, missar vi att den förekommer mitt ibland oss. Särskilt oroas han över hur barns självbilder påverkas. Både genom hur de utsätts av en okänslig social omgivning, men också den monumentala kulturella påverkan som böcker, film och massmedia har.

Ras är makt, säger *Viktoria Walldin* som är antropolog. Med flera års erfarenhet av att leva i den etniska smälteugeln New York funderar hon ofta om det var rätt beslut att återvända till Sverige. Här har hon varken som barn eller vuxen känt att hon lever på samma villkor. "Svart är mindre värt." Vare sig det gäller på dejtingsajter eller i omklädningsrummet. Att inte passa in i normen har gjort henne pragmatisk till den grad att hon försöker vara pedagogisk mot sin omgivning. Men att hela tiden behöva hålla garden uppe känns både jobbigt, orättvist och förnedrande.

Aktivisten *Kitimbwa Sabuni*, tillika talesperson för Afro-svenskarnas Riksförbund, menar att hudfärgen är en markör som placerar in människan i en social hierarki. Den blir för- enande vare sig man vill eller inte. Ett rasistiskt övergrepp är ett brott och de som utsätts är offer. Det är inte upp till den vita majoriteten att avgöra huruvida den som blir utsatt är ett offer eller inte. Vita människor har ju sällan anledning att fly från sin vithet. Däri ligger den stora skillnaden. De vitas blick är så grumlad av deras egna privilegierade position att de inte kan se hur rasismen verkligen ser ut.

Eftersom andra har kallat studenten *Jonathan Sseruwagi* för svart sen han var liten gör han det också själv. Att han är hälften finsk och född i Sverige spelar ingen roll. Skoltiden tvingade honom att bli tuff. Det var liksom ingen idé att sätta sig emot särbehandling eller mobbing. Hur han egentligen kände berättade han inte om för föräldrarna. Han slog tillbaks.

En del berättelser är mer dramatiska än andra. När studiehandläggaren *Jallow Mamodou* som tonåring första gången satte foten på svensk mark kroppsvisiterades han på flygplatsen av polis under förödmjukande former. Under studietiden vid Lunds Universitet mötte han rasismen i en annan form. Några studenter på Hallands nation anordnade en maskerad med djungeltema. Några killar hade klätt ut sig som blackface-karikatyrer tillsammans med en 'slavägare', och det hela kröntes med en slavauktion. När Jallow polisanmälde händelsen uppmärksammades det i medierna och han och hans familj fick omgående en rad hotelser. Han ombads att ta bananbåten hem och en photoshoppad bild av honom som slav i kedjor med texten: "Vår negerslav är bortsprungen!!" månglades ut över stan. Den åtalade dömdes för hets mot folkgrupp och förtal. Men Jallow fick ändå inte upprättelse, utan snarare ett bevis för att den vite killen, som gjort affischen och som kom till rätten i en blackface t-shirt med ordet neger på, ändå hade makten att förnedra och provocera honom.

Skådespelaren och teaterchefen *Astrid Assefa* har alltid bejakat sina båda sidor. Den etiopiska och den värmländska berikar varandra och hon vägrar att välja. Förr kunde hon visserligen känna av svenskars okunnighet, eller cementerade koloniala 'prägling'. Men nu upplever hon att en yngre generation helt verkar sakna den historiska aspekten av rasism. Hon blev förfärad över att höra hur dotterns skolkamrater under ett kortspel utsåg vinnaren till 'president', och förloraren till 'neger'. Hon menar att debatten som förs i medierna, främst av vita skribenter, förminskar känslan hos de som drabbas när de talar om att färgade människor är lättkränkta. Var finns förståelsen och empatin?

Först och främst är jag Raymond, säger musikern och samhällsdebattören *Raymond Peroti* som inte vill definiera sig utifrån hudfärg. Vad order 'neger' betydde förstod han inte vidden av förrän hans mamma uppmanade att varna tre gånger innan han slog. I ungdomen avlöste incidenterna varandra. När han som elvaåring tappade sin fina plånbok med ett foto började hatbreven att rasa in. Ändå har människor idag svårt att förstå att det var omöjligt för

honom att ha sitt namn i telefonkatalogen. I samband med terrordåden elfte september hände något med världen och tryggheten och han insåg att han kanske också skulle kunna stå orättvist misstänkliggjord och rättslös bara för att han liknade den universella fantombilden av en terrorist.

Utställningsdesignern *Tandi Agrell* blev förhärdat av skolårens mobbing. Men rasismen satte också en kil i förhållandet mellan henne och hennes mor. Med sorg och viss skam berättar hon hur hon oroades att mamman som var Sveriges första svarta läkare, vilket var en stor grej men ändå inte, aldrig riktigt accepterades i sin yrkesroll.

Arbetsplatser har långt ifrån varit en fredad zon. De flesta har som butikschefen *Lina Larsson* mött aningslösa uttalanden som "det här är negerjobb", eller "det har blivit så många negrer här." Henne strategi var en tuff humor och hon mötte det med "då är det väl ett jobb för mig".

Bilder, självbilder och förebilder

"Vem lärde dig hata ditt hår, färgen på din hud till den grad att du vill bleka den, formen på din näsa och dina läppar. Vem lärde dig att hata dig själv från huvud till fot, din egen ras?" Frågorna är från ett klassiskt tal av den svarte frihetskämpen Malcom X på 60-talet.

Raskortet tar avstamp i det så kallade docktestet. Ett en studie som den afroamerikanske psykologiprofessorn Kenneth Clark genomförde under fyrtioalet för att undersöka hur segregation påverkade barns egenvärde. Svarta barn fick välja mellan två identiska dockor, den ena var vit och den andra svart. Vi ser ett uppdaterat danskt försök från 2008. Barnen väljer, precis som i Clarks test, övervägande den vita dockan med kommentarer som att den är finast, sötast, ljusast eller helt enkelt "den är vit." Samtidigt identifierar de sig själva med den svarta dockan.

Personerna i filmen har olika upplevelser av att se annorlunda ut än sina kompisar. Några har också en förälder som de inte utseendemässigt kunnat identifiera sig med. Victoria säger att hon beundrade sin vackra vita mamma och hoppades att hon en dag skulle ömsa skinn som en orm och uppstå i ny vit gestalt. Jonathan må ha haft en finsk förälder men för alla andra var han ändå svart.

✱ Testet visar att majoriteten av barnen väljer den docka de tycker är vitast trots att den inte liknar dem själva. Hur tänker ni kring det här? Vad är det som har påverkat och styr deras val tror ni? Vad säger det om deras värdering av sig själva?

Liknande studier har gjorts där hudfärgen även kopplas till olika egenskaper som smart, snäll, dum, elak eller till och med farlig. De färgade dockorna eller figurerna förknippas oftare med negativa omdömen. Det sägs att barn inte reflekterar över, eller bryr sig om hudfärg. Det stämmer säkert i många fall. Samtidigt menar Oivvio Polite att de är väldigt mottagliga och tidigt uppfattar och internaliserar de ideal, och stereotyper, som finns i samhället. Vilka som har makten, som syns i medierna och vilka skönhetsideal som råder inom reklam och populärkultur.

* Även om vi föds med öppnas sinnen så påverkas vi tidigt av världen runt omkring oss och de normer och ideal som råder. Personerna i filmen berättar hur de tidigt började se på sig själva som avvikande främst för att människor i dess närhet påpekade det. Fundera över när barn börjar ta in vilka normer som gäller. Vem påverkar hur de uppfattar sig själv och andra? Vem, vilka och vad bidrar till att forma bilden av oss själva?

* I en liten sekvens från Kafé Pan-Afrika ser vi bilder av några svarta frihetskämpar. Odödliga ikoner för kamp och upprättelse som Nelson Mandela, Malcolm X och Martin Luther King. Förebilder som levtt kvar i decennier. Idag kanske unga hittar sina idoler främst i populärkulturen. Vilka svarta förebilder finns idag? Var finns de? I föreningslivet, inom sport, kultur, politik eller annat? Har det någon betydelse att man hittar förebilder som liknar en själv? Eller är det inte avgörande?

Hudfärgen har en inneboende hierarki vilket Victoria beskriver då hon själv kallar sig svart men hennes barn betonar att hon faktiskt är brun. Astrid Assefa berättar att somliga påpekar att hon inte är 'så svart' utan ganska ljus, underförstått som en komplimang. I gamla reklamfilmer används svarta personer för att åskådliggöra hur saker görs vitare. Det kunde gälla tvål, tandkräm eller tvättmedel. Budskapet — ju vitare desto finare. Det är bilder som sitter hårt i det kollektiva medvetandet och påverkar inte minst självbilden för de som har mörkare skinn. Idag säljs hudkrämer från alla stora kosmetikföretag som går ut på att bleka huden. Inriktade på en marknad av människor som antas vara missnöjda med sin hudton.

Filmmediet med sin visuella kraft och starka inflytande som populärkulturell projektyta är kanske extra tacksam att utgå ifrån i betraktandet av representationen av färgade personer. Det tog lång tid att bryta rasbarriären i Hollywood. Hattie McDaniel hade visserligen fått

en Oscar för birollen som hembiträde i *Borta med vinden* 1940 men det skulle dröja till 1963 innan Sydney Poitier belönades för en huvudroll i *Liljorna på marken*. 2002 blev Halle Berry historisk genom att som kvinnlig dito belönas för huvudrollen i *Monster's Ball*. Vid Oscarsgalan 2014 fick Lupita Nyong'o, som sjunde svarta skådespelerskan någonsin under galans åttiosexåriga historia, pris för bästa kvinnliga biroll i Steve McQueens *12 Years a Slave*. Det är en liten exklusiv skara som når toppen inom filmen. En av de kulturyttringar där etnicitet blir tydlig och synliggjord men som når och påverkar en stor publik.

* Lupita Nyong'o har berättat att hon som liten innan sängdags bad till Gud att hon skulle vakna upp med ljusare hy. Och trots sina framgångar kommer hon i drömfabriken få kämpa för rollerna i de färgades snävare fack där man företrädesvis väljer skådespelare med 'vita drag'. Halle Barry, Zoe Saldana, Rashida Jones, Thandie Newton för att nämna några. Hur tänker ni kring tanken om hierarkier inom hudfärgen, existerar sådana och hur tar de sig uttryck?

* Samtidigt som vi kan välkomna filmer med svarta personer i bärande roller kan man konstatera att filmerna tematiskt som gott som alltid är rollbesatta utifrån etnicitet och traditionellt cementerade roller. *12 Years a Slave* är en gastkramande skildring av 1800-talets slaveri i USA, *The Butler* handlar om en betjänt i Vita Huset, *Mississippi brinner* om rasism och Ku Klux Klan i amerikanska södern eller *Niceville*, skriven av en vit författare, som skildrar svarta hushållerskors utsatthet i 60-talets Mississippi. Varför tror ni svarta skådespelare ofta får agera utifrån sin etnicitet och ett historiskt sammanhang som förknippas med rasism? Ser ni några exempel på att det håller på att luckras upp så att färgade skådespelare får roller utanför etniska stereotyper. Familjedramatik, kärleksfilmer, komedier osv? Ge exempel.

* För en stor del av film- och teveindustrin är kommersiella avväganden centrala. Hur tänker ni er att filmproducenter resonerar kring vilka personer och utseenden de föredrar att visa på vita duken? På vilka sätt kan film befästa redan etablerade stereotyper även om man låter svarta personer få stora roller i påkostade filmer? Vilka svarta förebilder som ni känner till finns att spegla sig i och identifiera sig med inom kulturområdet? Musiken, konsten, filmen eller modet?

Fördjupning: Radioinslag med filmvetaren och kritikern Hynek Pallas om "Den vita filmen": <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/53494?programid=3861>

Rasism, hierarki och makt

Berättelserna i *Raskortet* är alla individuella vittnesmål men målar också upp en större bild av rasism i dagens Sverige.

Flera av dem delar upplevelsen av utanförskap i olika grad sedan barndomen, i skolmatsalen, och på skolgården, medan de som vuxna har väldigt skilda erfarenheter, och sina egna strategier, för att tackla en vardag med rasism. Någon tycker att det blivit lättare som vuxen, en annan blir fortfarande chockad och ledsen, särskilt när barn uttrycker sig rasistiskt. En tredje likställer rasism med ett brott och en fjärde har vänt sig till rättsväsendet efter att ha blivit utsatt för kränkande rasism.

* Ras är inte någon biologisk verklighet, säger Oivvio Polite, däremot en social verklighet. Fundera över vad han menar med det. Vad är rasism enligt er? Hur tar den sig uttryck? Vilka egna erfarenheter har ni? Vad ser ni omkring er som ni uppfattar som rasism? Vem eller vilka sitter på den värdeskapande normen i vårt samhälle?

När Osmond Karim säger att han och Kitimbwa Sabuni inte har något gemensamt förutom att de är svarta, och svart är ju bara en färg, opponerar sig denne. De är förenade i den blick med vilken de blir bemötta. Det vill säga den vita blicken med dess överordnade ställning och privilegier. Språkbruket blir en del i förtrycket. Ordet offer menar han bestämt är relevant för den som utsatts för rasistiska påhopp, det är inte bara en känsla. Vita tenderar att vara omedvetna om sin egen maktposition. Det är en förenkling när man menar att rasister är extremister på högerkanten, skinnskallar och nynazister när rasismen är mycket mer komplex och genomsyrar hela samhället.

* Det finns en benhård hierarki i etnicitet, menar Victoria. En nedärvd syn på vita som överlägsna svarta som är svår att komma åt. Vad tycker ni att ni själva kan göra för att motarbeta rasismen, i ord och handling? Vem har ansvaret för att bekämpa rasism?

Mediedebatten kring rasismen, vad som är rasism och om det överhuvudtaget finns något som kan betraktas som strukturell rasism har blivit ett skyttegravskrig mellan åsikter. Jonas Hassen Khemiri skrev ett uppmärksammat öppet brev till justitieminister Beatrice Ask i samband med den så kallade reva-debatten (polisens intensifierade jakt på papperslösa) och föreslog att de skulle byta skinn för ett tag. Hans initiativ fick stort genomslag och möttes av många uppmuntrande kommentarer. Men samtidigt kom kritik om att han spred en offermentalitet där han över-

drev just hudfärgens betydelse för hur man blir bemött i det svenska samhället.

Astrid Assefa tycker att just den känsla som personer som utsatts för rasism har, ofta banaliseras och förringas i debatten som ofta förs mellan vita debattörer. Journalisten, författaren och samhällsdebattören Dilsa Demirbag-Sten slår tillbaka dylika resonemang, senast i DN söndagen 9 mars 2014 och menar att "Vi lever i ett offerkoftornas tidevarv". Hon åberopar uppropet efter att artisten Jason Diakité (Timbuktu) hållit ett uppmärksammat tal om svenskhet. Svenska artister som exempelvis Tomas Ledin visade sitt stöd i en video där han sade "Jag är Jason." Detta väckte i sin tur kritik från personer som tyckte att de kändisar som figurerar i videon aldrig till fullo kan sätta sig in i en svart persons upplevelser och känsla av rasism.

* Lättkränkta är ett flitigt använt ord på tidningarnas debattsidor. Ordet offer har också kommit att bli centralt för rasismen idag. De som ser sig själva som offer och de som anklagar dessa för att ta på sig en obefogad offerroll för att beskriva ett socialt och ekonomiskt underläge. Hur ser ni på det ordet? Vilka laddningar finns i begreppet "offerkofta"?

Vem har tolkningsföreträde?

Några unga tjejer har tagit initiativ till sajten "Rummet.se" på nätet med följande programförklaring. På forumet Rummet "ska de som dagligen utsätts för rasistiska strukturer få en möjlighet att utan den vita majoritetens närvaro formulera en egen antirasistisk strategi". Reaktionerna har inte låtit vänta på sig. En del har känt sig provocerade, utsatta för omvänd rasism när vita utesluts.

* Debatten om rasism har kommit att bli en diskussion kring vem som definierar vad som är rasism och vilka som har tolkningsföreträde. Vad tycker ni om den här debatten? Varför hamnar den där? Hur kan man diskutera mer konstruktivt? Vem har rätten att definiera vad rasism är? Hur kan en vit person själv ta ställning mot rasism? Finns det några fördelar med att man grupperar sig och diskuterar med de som kan dela ens erfarenheter, eller bygger man bara nya murar? Hur får man en sansad och nyanse-rad debatt? Diskutera.

* "Alla har vi varit utsatta", skriver Demirbag-Sten i DN och menar att alla människor har sitt emotionella bagage av svåra hemförhållanden, mobbing, krig, sjukdom mm. Hur reflekterar ni kring det? Om man, som Sabuni påpekar,

aldrig kan fly sin hudfärg, är sådana erfarenheter jämförbara? Finns det ett motstånd mot att erkänna att det finns rasism, varför i så fall?

* Personerna i filmen har angripits rent fysiskt och hånats verbalt. Men jämte kränkningarna är det värsta när ingen runt omkring ställer sig upp och tar deras parti eller säger ifrån. Det blir pinsamt och förnedrande. Inte minst när man kränks av ett barn i närvaro av dennes förälder utan någon kommentar. Ibland anklagar de sig själva för att inte vara på sin vakt, för att ha släppt garden. Eller så har de bara blivit förhårdade. Vilka strategier har de olika personerna utvecklat för att bemöta rasism? Vems ansvar är det att möta rasismen? De utsatta själva genom att, som Victoria säger, vara pedagogisk och upplysa sin omgivning, eller kan vi som individer påverka?

I Portraits of White Racism definierar sociologen David Wellman rasism som "Kulturellt sanktionerade uppfattningar som, oavsett avsikterna de utgår från, försvarar de fördelar vita personer har på grund rasminoriteternas subordinerade position".

På EU-nivå finns ett så kallat rasdirektiv Race directive. I Sverige håller myndigheterna en annan linje. Man har avskaffat rasbegreppet och talar istället om etnicitet. Tanken bakom är säkert att inte ge rasistiska strömningar ammunition men det finns många debattörer som menar att vi behöver tala om ras konkret för att synliggöra obalans i såväl makt, ekonomi, valmöjligheter etc. På samma sätt som att vi talar om kvinnor och män eller arbetare och tjänstemän för att synliggöra skillnader och hierarkier. Dessutom är det svårare att åberopa rasism som skäl för kränkningar trots att det kanske är uppenbart att det är hudfärgen som har utlöst en händelse. Därför har begreppet rasifiering börjat användas i debatten för att betona att det är på utifrån en persons kroppsliga egenskaper, hud, hårfärg, ansiktsdrag eller liknanden som kränkningar och diskriminering sker.

* Om man anknyter till Sabunis resonemang om att rasismen utgår just från hudfärgen, varför behövs det ett ord som beskriver just detta?

* Det finns ett uttryck som kallas 'Bounty' och som används framför allt i USA och England för att beskriva svarta personer som anammar en särskild musikgenre, en klädstil eller ett sätt att tala främst förknippad med 'vit kultur'. Något som betraktas som ett försök att smälta in i en vit norm, som ett svek mot den egna svarta gemenskapen och ett bevis för att man inte är stolt över sitt eget

ursprung. Känner ni till det här resonemanget? Kitimbwa Sabuni menar att det finns svarta som är besatta av förneka sin hudfärg på grund av vad de utsatts för. Hur tänker ni kring det? På vilka sätt visar de medverkande i *Raskortet* att de är stolta över vilka de är? Hur kan hudfärgen bli en slitning både mellan de man identifierar sig med och de som man inte liknar?

* Diskutera kring hudfärg, lojalitet och tillhörighet. Finns det något sådant som att vara lojal mot sin hudfärg?

* Begreppet 'omvänd rasism' är också en term som florerar särskilt i kommentarsfält efter artiklar som tar upp rasistiska frågeställningar. Vad menas med det? Är det ett relevant begrepp enligt er?

* Hur tolkar ni filmens titel *Raskortet*. Är det ett ord ni känner igen och vet hur det används?

Klipp från Youtube att titta närmare på:

- **Jasons ursprungstal:** <http://www.youtube.com/watch?v=5cC5Jt857jY>
 - **Artisternas video:** <http://www.youtube.com/watch?v=djpCX625CXY>
 - **Rummets hemsida:** <http://rummets.se/>
 - **Dilsa Demirbag-Stens krönika (DN 9 mars 2014):** <http://www.dn.se/nyheter/sverige/dilsa-demirbag-sten-vi-lever-i-offerkoftornas-tidevarv/>
 - **Tidigare krönika Demirbag-Sten (GP, 31 januari 2014):** <http://www.gp.se/nyheter/ledare/gastkronikor/1.2263405-dilsa-demirbag-sten-rasistisk-antirasism>
 - **Jonas Hassen Khemiris brev till Beatrice Ask (DN 3 mars 2013):** <http://www.dn.se/kultur-noje/basta-beatrice-ask/>
-

Historisk (o)medvetenhet?

Vi lär oss av historien, eller? Astrid Assefa påminner oss om en tid då Sverige hade kolonier i Karibien. 1784 överlät Frankrike ön Saint-Barthélemy till Sverige och Gustav III. Fram till 1878 var ön en knypunkt för slavhandel och Sverige hade en monopolställning i framställningen av 'slavjärn'. Känner svenskar i allmänhet ens till detta? I början av 2014 vände sig tidigare kolonier till internationella domstolen i Haag för att kräva ekonomisk ersättning för slavhandelns efterverkningar och en offentlig ursäkt från de europeiska kolonialmakterna.

Både den fiktiva slavauktionen vid Lunds Universitet, som Jallow berättade om, och den uppmärksamade konstinstallationen på Moderna muséet, där kulturministern Lena Adelsohn Liljeroth skar en bit ur Makode Lindes tårta föreställande en svart kvinnokropp (med konstnärens eget 'golliwogg'-sminkade ansikte uppstickande ur bordet), väckte uppmärksamhet utanför Sveriges gränser. "Sweden:

The country where racism is just a joke” var rubriken på en artikel i brittiska The Guardian apropå dessa exempel (Golliwogg= en barnaktig variant av blackface-karikatur).

* Oivvio Polite menar att Sverige har självbilden av en moralisk supermakt som inte har någonting att göra upp med i det förflutna. Vi vänder hellre fokus mot andra delar av världen och deras historia. Förintelsen, det amerikanska slaveriet, Ku Klux Klan eller apartheid i Sydafrika. Hur tänker ni kring detta? Hur stämmer bilden av Sverige som en fördomsfri plats utan rasistiska problem med verkligheten? Är vi historielösa? Har vi svårt att se vår egen roll i historien, varför i så fall? Hur kan en större kunskap om vår egen roll i rasismens historia göra att vi blir mer uppmärksamma på vad som är rasistiska handlingar?

* Polite och Kitimbwa Sabuni menar bägge att vi än idag förpassar rasismen till extrema falanger, som företeelser som bara förekommer i mörka hörn av samhället. Att den representeras av exempelvis Skinheads, nynazister eller partier som Sverigedemokraterna. Att rasismen skulle genomsyra det vardagliga livet och vara något gemene man utövar är svårare att kännas vid. På vilket sätt märker ni av rasismen i det svenska samhället på vardaglig basis? Hur tar den sig uttryck? Hur kommer vi åt den vardagliga rasismen?

* Konstnären Makode Linde vill genom sin konst ställa frågor om rasism. Inte sällan just genom svarta stereotyper. Vilken roll har konsten i dessa frågor? Hur mycket får man provocera? Kan en svart konstnär överträda gränser för rasism på ett annat sätt? Bilda er en egen uppfattning genom att kika på hans arbete. Vad tror ni han vill säga med sin konst?

Makode Lindes hemsida: <http://www.makodelinde.com/#!african-gothic/c1yq7>

N-ordet

”Här i Sverige säger vi negerboll, det är inget att bry sig om. Det betyder ingenting.” Raymond Peroti retar sig på hur vårdslöst ordet används och hur vissa propsar på sin rätt att använda det. Om de inte ser någon laddning i ordet så borde inte svarta personer heller se det, är undertexten. I en teveintervju tycker artisten och debattören Alexander Bard att N-ordet går utmärkt att använda, precis som han själv kallar sig bög. Ingenting att hänga upp sig på. Han gick sedan vidare i polemik med skådespelaren och musikern Richard Sseruwagi (som inte tyckte att det var ok) och fortsatte:

”— Jag kallar bögar för bögar, flator för flator, blattar för blattar, negrer för negrer. Jag gillar kraftfulla uttryck i språket och tycker att man ska vara stolt över att man har en kraftfull titel. Svarta amerikanska hiphopare kallar sig själva för ”niggahs”, det låter coolt.”

* Oivvio Polite håller inte med om att ett ord som använts historiskt nedsättande och kränkande kan tas ur sin kontext. Och under förevändning att den som använder det inte har ett rasistiskt uppsåt skulle det därför vara helt oladdat eller betyda något annat. N-ordet har i decennier använts som ett negativt prefix. Negergöra, negerjobb, negerlön osv. det är inte ett värdeneutralt ord, menar han. Hur resonerar ni kring N-ordet? Hur används det som ni hör? Vem avgör dess laddning?

Alexander Bard i en intervju i SVT 9 mars 2011: https://www.youtube.com/watch?v=rL_s3XKlu5s

* Komikern Marika Carlsson har turnerat med sin standup-show *En negers uppväxt*. En föreställning som anmäldes till Justitiekanslern för hets mot folkgrupp. Som adopterad från Etiopien ville hon problematisera ett ord som hon vuxit upp med. Hon menar att det heller inte räcker med att ta bort ett ord för att därmed radera rasistiska åsikter. Se klippet där hon förklarar sin ståndpunkt och diskutera hur ord också kan vara makt. Kan en svart person själv använda ordet?

Marika Carlsson berättar om sig själv och sin föreställning i Sverige! i SVT 8 mars 2014: <http://www.svtplay.se/video/1875043/del-8-av-12-marika-carlsson>

Flera andra uppmärksammade fall inom kulturen där svarta stereotyper diskuterats var en av anledningarna till att Osmond Karim ville göra sin film *Raskortet*. När Behrang Miri ville flytta bort Tintin i Kongo från barnavdelningen på Kulturhusets bibliotek i Stockholm, eller i kritiken av Stina Wirséns tecknade figur Lilla hjärtat uppstod en hätsk debatt kring just barnkultur och barns förståelse av rasism. Listan på äldre barnböcker med en stereotypiserad och kolonial avbildning av svarta kan göras lång. *Pippi Långstrump*, *Tintin*, *Barna Hedenhös*, *Ture Sventon* och *Babar* speglar alla en tid då den främmande världen ogenerat beskrevs ur ett kolonialt perspektiv. Exotiserande eller mer eller mindre förlöjligande.

* Inom äldre kultur, kanske bara några decennier tillbaks var stereotyper av svarta snarare norm än undantag. Barnböcker, och inte minst barnsånger, förhåller sig till

svarta på ett sätt som inte kan accepteras idag. Men hur ska vi på bästa sätt förena en medvetenhet om historien och samtidigt inte reproducera och goda cementerade stereotyper och fördomar? Hur finner man en bra kompromiss mellan upplysning och respekt?

✱ En del avfärdar upprördheten hos de som upplever nidsbilder, i barnböcker, på godispaket, som namn på glass eller på T-shirts som kränkande. Finns det en tendens att bagatellisera människors känslor inför dessa bilder? Är det något problem med att avstå bilderna om de uppfattas som kränkande?

Individen, kollektivet och förtroende för samhället

Fördomarnas mekanismer betyder ofta att individer får representera en hel grupp. Terrorattackerna i USA den 11 september 2001 blev en avgörande vändning i och med att terroristerna var islamistiska extremister. Misstänksamheten mot muslimer och människor med arabiskt klingande namn höjdes i ett slag.

I *Raskortet* berättar Raymond hur han tog illa vid sig av fallet med Rinkebysomalierna (2001) som fick sina ekonomiska tillgångar frysta då de antogs ha samröre med terrorister. Han insåg att han mycket väl kunde vara den som nästa gång stod rättslös i det svenska samhället på grund av sitt ursprung. Han tar också exemplet med Peter Mangs skjutningar av mörkhyade i Malmö. Direkt efter dåden väcktes en misstänksamhet mot offren. Ett implicit likhetstecken mellan människor med utländskt utseende och kriminalitet. Också Jallows berättelse om den förnedrande behandlingen vid ankomsten till Sverige sätter frågor som trygghet och tilltro till samhällets institutioner i fokus.

✱ Hur tänker ni kring vilka signaler dessa tre exempel ger vad gäller upplevd eller verklig rättssäkerhet? Blir alla svenskar oavsett hudfärg lika behandlade av myndigheter, polis eller media idag? Om inte, hur skall vi förändra detta? Och hur skall vi återskapa tilliten?

Det handlar också om att vissa grupper automatiskt får representera inte bara sig själva utan ett religiöst eller etniskt kollektiv. I dagarna var den unge danske kritikerhylade poeten Yahya Hassan på Sverigebesök för att tala om sin självbiografiska diktsamling "Yahya Hassan". Där han utan förmildrande omskrivningar beskriver sin uppväxt i 'ghettot' i Århus med en misshandlande far. Hans personliga berättelse har både tagits som intäkt av främlingsfientliga krafter för att beskriva generella karaktärstika

hos islam liksom att muslimer upplevt att man kollektivt beskrivs i negativa termer.

✱ Men Hassan har deklarerat att han vägrar se sig som talesman för någon annan än sig själv. Fundera över om vi har större benägenhet att betrakta vissa människor som grupp eller kollektiv snarare än individer. Varför uppstår det lätt generaliseringar kring olika grupper i samhället, de må bygga på ras, etnicitet, religion, kön eller sexuell läggning? Fyller det någon funktion för oss när vi beskriver världen? Varför kan förutfattade meningar bli farliga?

✱ Den svenske författaren Johan Heltne har i sin bok *Det finns ingenting att vara rädd för*, skildrat en ung pojkes uppväxt i Livets Ord, en historia med starkt självbiografiska drag som kritiserar kulturen i en hårt kontrollerad religiös miljö. Men det finns inget i debatten som tyder på att han får representera något annat än sig själv. Ingen fördömer hela kristendomen, tron eller alla som lever efter religiösa regler. Fundera vidare kring hur Johan och Hassan skildras som representanter för en större grupp. Likheter och skillnader?

✱ Det vi inte känner till gör oss rädda brukar man säga. Finns det någon sanning i det? Vad skrämmer oss med det okända? På vilket sätt är rasism och intolerans en angelägenhet om alla för alla? Hur medvetandegör vi förekomsten av rasism på våra arbetsplatser och i det offentliga rummet? Kan man vara rasist utan att veta om det?

Intolerans, en fråga för oss alla

Raskortet har valt ett perspektiv kring temat fördomar genom enskilda röster. En dokumentär är alltid ett ställningstagande och en fråga om val, och vad man väljer bort. Ett så stort ämne som rasism och tolerans tenderar dessutom att växa ju fler aspekter man tar in. Osmond Karim har gjort *Raskortet* med en önskan att sprida kunskap om rasism, resa frågor och starta en diskussion om hur den ser ut i Sverige idag. Hans bild är att trots att världen har krympt så riskerar rasismen att öka.

✱ Med utgångspunkt i just de medverkandes historier, var det något i berättelserna som förvånade er, som ni minns särskilt? Upplevde ni den som utmanande eller provocerande? På vilket sätt?

Samhället är i ständig förändring och varje dag möter vi nya utmaningar. På senare tid har vi upplevt hur högerextrema grupper attackerat antirasister och religiösa minoriteter. Mänskliga rättigheter, allas lika värde och

respekt för demokratin tycks vara måltavlan. Nynazisters attack mot antirasister i Kärrtorp, nynazisters angrepp efter en demonstration i Malmö, vandaliseringen av en skola med judiska klasser med hakkors och vitmaktsymboler, och en liknande attack mot moskén på Södermalm i Stockholm.

Men dessa händelser har samtidigt mobiliserat ett brett motstånd. Någon vecka efter Kärrtorp gick närmare 20 000 stockholmare i alla åldrar man ur huse under mottot 'Tillsammans är vi starka' för att visa att människor inte tänker låta sig skrämmas. Andra svenska städer anslöt. Moskén pryddes av blommor som ett motdrag och på porten till Vasa Reals skola hade människor dagen efter 'lovebombat' med hjärtan och kärleksbudskap om att "Vi är fler än dem."

* Hur tänker ni kring dessa händelser. Ju tätare och närmare antidemokratiska krafter kommer, desto större verkar viljan bland vanliga människor att engagera sig bli. Vad händer när hot ställer tryggheten på spel? Vad sporrar vanliga människor att aktivera och engagera sig? Kan det hotfulla också binda samman människor i goda manifestationer. Brukar ni själva visa ert engagemang?

* I filmen ser vi Jallow Mamodou tala vid föreningen Malmö minoriteter för solidaritet och rättvisas manifestation. Vad betyder det att olika grupper går samman?

Fördjupning för lärare:

- **Debatt om varför vi behöver tala om ras på UR-play:** <http://www.ur.se/Produkter/174334-UR-Samtiden-Varning-for-ras-Debatt-Varfor-behover-vi-tala-om-ras>
- **Diskussion på Aftonbladet TV:** <http://tv.aftonbladet.se/webbtv/nyheter/samhalle-och-politik/partiprogrammet/article36664.ab>
- **Ny rapport om afrofobi:** <http://mkc.botkyrka.se/wordpress/wp-content/uploads/2014/02/Afrofobi-20140203-hela-rapporttexten.pdf>
- **Afrosvenskarnas förbund:** <http://www.afrosvenskarna.se/>
- **Kafé Pan-Afrika:** <http://afrosvenskarna-com.server20306.isdg.de/index.php?id=21>

En extra dimension från andra länder:

- **Bilder av Oxfordstudenter apropå rasism:** <http://www.buzzfeed.com/robinedds/students-of-colour-share-their-experiences-of-life-at-oxf>
- **Bilder av Harvardstudenter apropå rasism:** <http://www.buzzfeed.com/alisonvingiano/21-black-harvard-students-share-their-experiences-through-a>

Filmtips:

- *Malcolm X* (Spike Lee, USA, 1989)
- *12 Years a Slave* (Steve McQueen, USA, 2013)
- *The Butler* (Lee Daniels, USA, 2013)
- *Last Stop Fruitvale Station* (Ryan Coogler, USA, 2013)
- *Black Power Mixtape 1967-1975* (Göran Olsson, Sverige, 2013)
- *Play* (Ruben Östlund, Sverige, 2011)

Produktionsuppgifter

Svensk dokumentär

Producent: Malin Holmberg-Karim

Regi: Osmond Karim

Originalmusik: Magnus Jarlbo

Medverkande

Viktoria Walldin

Tandi Agrell

Lina Endeke Larsson

Oivvio Polite

Kitimbwa Sabuni

Raymond Peroti

Astrid Assefa

Jallow Momodou

Jonathan Sseruwagi

Tekniska uppgifter

Speltid: **58 min 30 sek**

Format: **HD**

Svensk Premiär: **27 Mars 2014**

Filmvisning och föredrag

Genom stöd från Svenska PostkodLotteriets Kulturstiftelse i samarbete med Föreningen Film För Framtiden kommer filmen att turnera i skolor och på arbetsplatser med filmvisning och föredrag under hela 2014. För mer info kontakta redaktionen.

Redaktion och distribution:

Malin Holmberg-Karim, Föreningen Film För Framtiden

Tel: 0739-96 71 97

e-mail: malin@onetiredbrother.se

www.facebook.com/raskortet

RASKORTET: <http://vimeo.COM/87385655>

Lösen: RaceFinX

film i skåne

Svenska
Filminstitutet

